

Alojzije Stepinac

Belavić, Goran

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:866619>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI**

GORAN BELAVIĆ

ALOJZIJE STEPINAC

Diplomski rad

Pula, 2016.

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI**

ALOJZIJE STEPINAC

Diplomski rad

JMBAG: 0265004613, redoviti student

**Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski
studij**

Predmet: Povijest

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Nacionalna suvremena povijest

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Goran Belavić, kandidat za magistra primarnog obrazovanja, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Goran Belavić

U Puli, 17. kolovoza 2016.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Goran Belavić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod naslovom „Alojzije Stepinac“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

Goran Belavić

U Puli, 17. kolovoza 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. ALOJZIJE STEPINAC – ŽIVOTOPIS	2
2.1. Djetinjstvo i mladost.....	2
2.2. Razdoblje studiranja.....	4
2.3. Zaređenje	5
2.4. Svećenički život.....	6
2.5. Ratne godine	9
2.6. Poslijeratno razdoblje i komunistički progon.....	11
3. ZNAČAJ LIKA I DJELA KARDINALA STEPINCA	17
3.1. Kršćanstvo u Hrvata	17
3.2. Djelovanje i značaj kardinala Stepinca	18
3.2.1. Stepinčevo djelovanje za vrijeme Drugog svjetskog rata	18
3.2.2. Stepinac i komunistička vlast	23
3.2.3. Stepinčevo utamničenje i smrt	28
4. ZAKLJUČAK	35
5. SAŽETAK	37
6. LITERATURA	39

1. UVOD

U ovom radu pokušat ću prikazati lik kardinala Alojzija Stepinca, jedne od najznačajnijih osoba novije hrvatske povijesti. Od mladosti vjeran službenik Crkve, ustrajan sljedbenik katoličkog nauka, uvijek u misiji širenja vjere i njezinih principa humanosti, no istovremeno i predani domoljub, odan svojem narodu i domovini. Radi svojih humanističkih principa i djelovanja, vlastima je uvijek bio nepoćudan, kako za vrijeme NDH, tako i u periodu poslije Drugog svjetskog rata od komunističkih vlasti. Tada i počinje njegova kalvarija: osuđivan kao pristaša i suradnik fašističkih vlasti, progonjen je i kažnjavao, no svojom ustrajnošću pred tim iskušenjima zaslužio je poštovanje i divljenje ponajprije hrvatskog naroda za čiju se dobrobit gorljivo žrtvovao, pa i ljudi širom svijeta, a ponajviše cjelokupne katoličke zajednice kojoj je vjerno i nepokolebljivo služio sve do smrti.

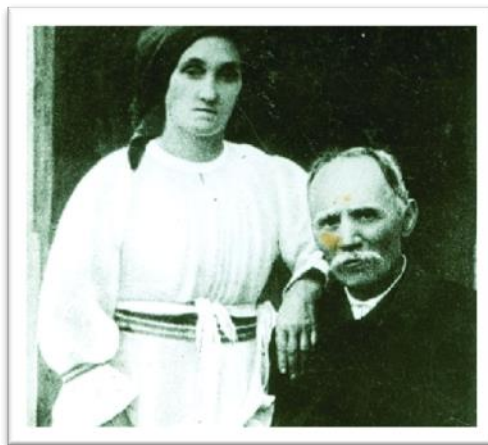
Od osnivanja Caritasa u Hrvatskoj za pomoć siromašnima, otvaranja pučkih kuhinja u sklopu navedene ustanove, konstantnog djelovanja za dobrobit ljudi - posebice u burnim vremenima Drugog svjetskog rata - te istovremeno ustrajno radeći na širenju i jačanju vjere u narodu, potičući kroz takvo djelovanje ideju o jednakosti, povezanosti i međusobnom pomaganju među ljudima, mnogima je bio uzor, simbol nade i postojanosti, oličenje vjere i vjerskih principa utjelovljenih u jednom čovjeku. Sam je za sebe rekao, tijekom svetkovine Svih Svetih 1945.: "Moja politika je bila uvijek, i bit će ista: spašavati duše". Takvime bi ga vjerojatno mnogi i opisali: kao požrtvovnu i dušebrižnu osobu. Na svojem je pisaćem stolu držao globus, na čijem je podnožju napisano: "Gospodnja je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive." Za njega je župniku Vranekoviću jednom prilikom rekao: "Imam globus da se lakše i snažnije mogu mislima prenijeti po cijeloj zemlji, pa da molim na nakanu onih koji većma trebaju." U njegovim mislima je uvijek bila dobrobit ljudi.

Pod dojmom činjenica o njegovom životu - neporočnosti, ustrajnosti, a naposljetku i mučeništvu, mnogi su nakon njegove smrti sa svih strana svijeta pisali zamolbe mons. Franji Šeperu, nadbiskupu zagrebačkom, te izravno Svetome Ocu Ivanu XXIII., a zatim Pavlu VI., ili čak samoj Kongregaciji za kauze svetaca, da se započne proces beatifikacije kardinala Stepinca, koji je još i danas u tijeku.

2. ALOJZIJE STEPINAC – ŽIVOTOPIS

2.1. Djetinjstvo i mladost

Alojzije Stepinac rodio se 8. svibnja 1898. u selu Brezariću kraj Krašića, četrdesetak kilometara od Zagreba, kao peto od osmero djece u radišnoj i pobožnoj obitelji Josipa Stepinca i njegove druge žene Barbare. Već drugi dan je kršten u crkvi Presvetog Trojstva u Krašiću kao Alojzije Viktor.

Sl. 1: Barbara i Josip Stepinac

Nakon što je u mjesnoj osnovnoj školi završio četiri razreda, 1909. poslan je u klasičnu gimnaziju u Zagrebu, kao učenik koji plaća školovanje.

Sl. 2: Mladi Alojzije Stepinac

Maturirao je 1916., a tek nekoliko dana nakon toga (uoči 18. rođendana) unovačen je u austrougarsku vojsku, pristupivši 96. Karlovačkoj pukovniji 29. lipnja, te upućen na šestomjesečnu časničku obuku u Rijeku. Već je tada pokazivao svoju okrenutost kršćanstvu: znakovito za njega je bilo to što nije podnosio da se pred njim psuje, a poslije nedjeljne mise (dok su drugi kadeti tražili razne vrste zabave) penjao se do svetišta Majke Božje na Trsatu kako bi tamo slušao drugu misu.

Sudjelovao je u Prvom svjetskom ratu, u kojem se borio na talijanskom bojištu kod Gorice. Bio je na glasu kao pravedan, strog i osjećajan časnik, čak i prema neprijateljima. U srpnju 1918. na bojištu kod rijeke Piave ranjen je u nogu i zarobljen, provevši slijedećih pet mjeseci kao zarobljenik u nekoliko talijanskih logora: Mestre kod Venecije, zatim u Ferrari i na kraju u Noceri u Umbriji, gdje se prihvatio učenja talijanskog jezika.

U to vrijeme Austrougarsko Carstvo se raspadalo, u Zagrebu je formirano Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, rađale su se nove države, a car Karlo IV. razriješio je vojsku zakletve vjernosti. Sa stvaranjem Jugoslavenske legije, Stepinac se dragovoljno prijavio u nju, gdje su mu umjesto čina poručnika iz austrijske vojske priznali tek čin potporučnika, no ipak je zaslugom Jugoslavenskog odbora otpušten iz logora 6. prosinca 1918., te poslan u Solun.

Sl. 3: Stepinac tijekom služenja u vojsci

No, kako su prave borbe već bile okončane, Stepinac je nakon premještanja u Vranje, Gnjilane i Prištinu demobiliziran, pa se u proljeće 1919. vratio kući kao potporučnik redovite vojske. God. 1920. promaknut je u čin pričuvnog poručnika.

2.2. Razdoblje studiranja

Po povratku kući, mladi Stepinac prolazio je kroz razdoblje duboke duhovne krize i neizvjesnosti oko svoje budućnosti. Otac ga je nagovarao neka ode na sveučilište, te on stoga u jesen 1919. obilazi mnoge fakultete u Zagrebu dok se nije konačno odlučio za studij agronomije, zaključivši da će mu to koristiti pri pomaganju ocu na velikom obiteljskom imanju. Tijekom studentskih dana, postao je aktivan član Katoličkog akademskog društva „Domagoj“, revno obavljajući vjerske dužnosti te uvidjevši da mu raskalašeno ponašanje kolega studenata nimalo nije po volji. Radi toga, te radi još svježih ratnih trauma, odlučuje napustiti studij na kraju prvog semestra, te se vraća na selo pomagati ocu koji ga postavlja za upravitelja jednog od najvećih obiteljskih posjeda u Kamenarevu. Po dolasku u Kamenarevo, pristupio je mjesnom ogranku Katoličke mladeži. Jedna od njegovih sestara u to je vrijeme o njemu zapisala: „Marljivo radi, kosi, šprica vinograde, ore, kočira konje i u jednoj ruci drži vojke, a u drugoj krunicu i tako vozi vino u Karlovac, jer je vina bilo dosta za prodati i jer je otac bio jedan od naprednih vinogradara" (Beluhan, 1967., str. 23.).

God. 1922. sudjelovao je na međunarodnom skupu katoličke mladeži u Brnu, zajedno s 1500 drugih mladih Hrvata, noseći veliku hrvatsku zastavu na čelu hrvatske skupine, gdje je stekao i nekoliko doživotnih prijatelja.

Sl. 4: Mladi Stepinac nosi hrvatsku zastavu na sletu katoličke mladeži u Brnu

U to vrijeme, njegov je otac počeo razmišljati kako je vrijeme da se Alojzije oženi. Prepisao je veliki posjed u Kamenarevu na njega, što je Alojzija i potaknulo na prvi korak u tom smjeru. Počeo je pisati Mariji Horvat, kćerki svojeg osnovnoškolskog učitelja, razmijenivši s njom mnogo pisama - no, s vremenom, počeo je pisati sve rjeđe i sa sve manje interesa. Marija mu je vratila prsten, zaključivši kako „nisu jedno za drugo“, a on je nije ni pokušao nagovoriti da se predomisli. Vratio joj je njezina pisma i zamolio je neka uništi njegova, poželjevši joj svako dobro u budućem životu.

2.3. Zaredenje

Mladi Stepinac i dalje je bio neodlučan što bi učinio u životu. Zahvaljujući njegovoj neiskvarenosti i predanosti vjeri, njegov bivši razrednik u gimnaziji, velečasni Josip Lončarić, uočio ga je kao osebujnog dječaka i mogućeg budućeg svećenika. Stoga mu je 1924. pisao i na prikriven način natuknuo kako svrha njegova života leži u svećeničkom pozivu.

Iako pun sumnje, Stepinac je otputovao u Đakovo na zbor Orlova, jednog od društava Hrvatskog katoličkog pokreta, gdje upoznaje Franju Šepera, mladića koji je upravo maturirao, te se spremao početi u jedno rimsko sjemenište. Njemu je Stepinac

povjerio kako i sam razmišlja o svećeničkom pozivu, te kako želi poći u Innsbruck, gdje je studirao njegov stric, kanonik Matija Stepinac, te kako ne želi nastaviti studij u Zagrebu, koji je bio pun njegovih starih prijatelja te bi mu tamo bilo teško učiti na miru.

Ponovno posjetivši Lončarića nakon toga, rekao mu je kako je napokon odlučio stupiti u sjemenište, no da mu je teško odlučiti kamo bi pošao. Velečasni Lončarić mu je predložio Gregorijansko sveučilište kod isusovaca u Rimu, što je Stepinac odlučio prihvatiti, jer mu je otac bio bogat i mogao je plaćati pristojbe i njegovo uzdržavanje. Lončarić mu je napisao preporuku za rektora, a njegovom primanju na sveučilište pomoglo je i to što mu je Matija Stepinac bio stric. Tako je u listopadu 1924., u svojoj 26. godini života, mladi Stepinac napokon krenuo u Rim.

U Rimu je na Gregorijanskom sveučilištu sedam godina studirao teologiju, do jeseni 1930., kad je 26. listopada u crkvi svetog Petra Kanizija i zaređen, odsluživši mladu misu u crkvi Santa Maria Maggiore (Svete Marije Velike) na blagdan Svih Svetih. U srpnju iduće, 1931., položio je posljednje ispite, postavši dvostruki laureat iz teologije i filozofije, nakon čega se vraća u rodni kraj, gdje nalazi kako u to vrijeme vojne diktature kralja Aleksandra Karađorđevića nije bilo lako biti Hrvat, a kamoli katolički svećenik. Tadašnja jugoslavenska i velikosrpska vlast nastojala je potlačiti Hrvate, uništiti njihovu državotvornu misao, a nadasve oslabiti samu Katoličku crkvu na sve moguće načine.

2.4. Svećenički život

Po povratku kući, Stepinac je odmah želio prionuti poslu župnika, stoga je podnio zamolbu da mu se dodijeli župa. Nasuprot njegovim željama, nadbiskup Antun Bauer odlučio ga je dovesti u Zagreb u svoju kuriju, imenujući ga ceremonijarom, te mu je dao sobu u dvoru i plaću od 500 dinara mjesečno. Tako je Stepinac služio kao nadbiskupski ceremonijar u katedrali u Zagrebu, te kao privremeni upravitelj župe u Samoboru i Sv. Ivanu Zelini.

Sl. 5: Zagrebački nadbiskup Antun Bauer

Stepinac nije mogao mirovati: nagovorio je biskupa Bauera na izdavanje okružnice, što je ovaj 25. studenog 1931. i učinio, kojom je osnovana ustanova Caritas na području Zagrebačke biskupije s ograncima u svakoj župi. Ustanova se trebala baviti dobrotvornim radom, a na njezino čelo je postavljen upravo Stepinac, koji se oduševljeno prihvatio posla. Njegove prve akcije na tom mjestu bile su otvaranje pučkih kuhinja, te poticanje ljudi na davanje dobrovoljnih priloga.

God. 1932. nadbiskup Bauer proslavio je svoj 80. rođendan, te je zbog njegove poodmakle dobi bilo razumljivo kako mu treba potražiti nasljednika. Bio je to mukotrpan proces jer je za imenovanje nadbiskupa, pored papine, trebala i kraljeva privola. U obzir je uzeto podosta kandidata koji na koncu nisu uspjeli zadovoljiti bilo kraljeve, bilo neke druge prohtjeve. Tada je, u razgovoru sa senjskim biskupom Starčevićem, iskrsnulo ime Alojzija Stepinca kao mogućeg kandidata, jer, iako još nije dosegnuo kanoničku dob kako bi mogao postati biskupom, imao je doktorat Gregorijanskog instituta, zbog čega je Sveta Stolica blagonaklono gledala na njega.

Po navodima, kada je Stepinac saznao da će postati Bauerov nasljednik, najprije je bez riječi gledao u starog nadbiskupa, a zatim se nasmijao smatrajući sve šalom. No, na Bauerovo ponavljanje te tvrdnje i traženja njegovog formalnog pristanka, pao je na koljena govoreći kako je mlad i neprikladan za tu ulogu, na što ga je monsinjor Pellegrinetti utješio riječima: „Budite mirni! Pogreška da ste mlad

postaje svakim danom sve manja.“

Stepinac je nakon nekoliko dana odbio tu čast, rekavši kako se ne osjeća sposobnim za tu službu, no nadbiskup Bauer nije odustajao. Vatikan se čvrsto odlučio za Stepinca, a dobiven je i pristanak za njega od beogradskih vlasti, nakon čega se više nije mogao opirati. Nakon posvećenja i odlaska u Beograd radi polaganja zakletve kralju, u svojem dnevniku je napisao: „Posjetio sam sve beogradske katoličke župe. Da je veća sloboda i dovoljno radnika, Srbija bi za 20 godina bila katolička.“ Zbog te jedne rečenice, bit će dvadesetak godina kasnije optužen za upletanje u ratne zločine protiv Srba.

Vijest o njegovom imenovanju vatikanski je list „L'Osservatore Romano“ donio 30. svibnja 1934., objavivši kako je papa Pio XI. imenovao dr. Alojzija Stepinca nadbiskupom koadjutorom s pravom nasljedstva na zagrebačkoj nadbiskupskoj stolici. Dan kasnije to su objavile i zagrebačke novine, no u to vrijeme on je bio potpuno nepoznat hrvatskoj javnosti. Sve europske novine su se, pak, raspisale o najmlađem nadbiskupu na svijetu, s 36 godina života i nepune četiri godine svećenstva. Sam Stepinac govorio je čestitarima kako im od srca zahvaljuje, ali da se ne raduje svom imenovanju jer je to pretežak križ za njega. Postavši nadbiskup radikalno je smanjio broj večera i primanja u nadbiskupskom dvoru, a među nekim svećenicima nazivan je boljševičkim nadbiskupom.

Na Ivanje 24. lipnja iste godine, zaređen je za biskupsko posvećenje u Zagrebačkoj katedrali. Posvetitelji su mu bili zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer, sarajevski nadbiskup dr. Ivan Šarić i splitski biskup Klement Bonefačić. Tom posvećenju prisustvovala je i njegova majka.

Nakon smrti nadbiskupa Bauera 7. prosinca 1937., Stepinac je odmah preuzeo upravu Zagrebačke nadbiskupije, uzevši za sebe geslo „In Te, Domine, speravi“ (U Tebe se, Gospodine, uzdam). Bilo je to vrijeme teške političke, gospodarske, društvene i vjerske situacije ne samo u Hrvatskoj, već i u cijelom svijetu. U tim predratnim godinama, Stepinac požrtvovnim i nadahnutim djelovanjem oživljava kršćansku djelatnost na području Zagrebačke nadbiskupije i cijele Hrvatske. U to je vrijeme (1941.) padala i 1300. obljetnica prvih veza Hrvata sa Svetom Stolicom i početkom njihova pokrštavanja. Namjera je bila proslaviti taj jubilej izgradnjom kapele, po davnom neispunjenom zavjetu. Naime, svećenik Juraj Lahner proučavao je stare spise Hrvatskog sabora i pritom otkrio kako postoji zavjet koji je

Hrvatski sabor još 1739. učinio Bogu, a još nije bio izvršen. U to je vrijeme harala kuga, pa je na Hrvatskom saboru u Varaždinu, u prosincu 1793. odlučeno da se u Ludbregu sagradi kapela ako Svevišnji zaustavi kugu u Moslavini i Slavoniji.

Ludbreg je odabran zbog toga što se u njemu dogodilo euharistijsko čudo 1411., te se u njemu čuva relikvija Krvi Kristove.

Pokrovitelj toga zavjeta pri njegovom izvršenju trebao je biti Stepinac, te je u tu svrhu 1940. uputio zahtjev hrvatskom narodu da se tijekom proslave 1300. godišnjice kršćanstva u Hrvata izvrši zavjet Hrvatskog sabora i izgradi kapela. No, zbog teških prilika koje su uslijedile, to nije bilo moguće ispuniti. Zavjet je konačno izvršen tek 1996.

2.5. Ratne godine

Politički i vjerski odnosi u Kraljevini Jugoslaviji brzo su se pogoršavali u vrijeme prije izbijanja Drugog svjetskog rata, osobito nakon ubojstva Stjepana Radića, prvaka Hrvatske seljačke stranke, i nakon atentata na kralja Aleksandra Karađorđevića. Po raspadu Kraljevine Jugoslavije, a nakon njemačke okupacije, 10. travnja 1941. uspostavljena je Nezavisna Država Hrvatska, dočekana s radošću od naroda i vjerskih predstavnika.

No ta je radost bila kratkog vijeka. Brzo se pokazalo kako hrvatske vlasti nisu gospodari u svojoj državi, već samo izvršitelji naloga stranih sila. Često su kršena osnovna ljudska prava, što je nadbiskup Stepinac kao iskreni vjernik teško podnosio. Dosljedan svojem domoljublju, no još više svojem svećeničkom zvanju, Stepinac se u tom razdoblju ne veže ni uz koju političku stranku ili pokret. U svojim javnim nastupima i pismenim intervencijama on zahtijeva poštivanje svake osobe, bez razlike u vjeri, rasi, narodnosti, spolu i dobi, neustrašivo prozivajući i osuđujući u javnosti rasna, politička i ideološka progonstva. Vjeran Evanđelju u svojem djelovanju, neumoran je u osudi svih zločina protiv čovječanstva, te svih drugih nepravdi. Već u travnju 1941., po donošenju rasističkih zakona u NDH, upućuje najoštrij prosvjed vlastima. U prvim mjesecima nakon osnivanja NDH, poručio je

vlastima: „Po katoličkom moralu nikada nije dozvoljeno ubijati taoca za krivice, koje su drugi počinili.“¹ U skladu s time, spašavao je od progona mnoge ljude koje je tadašnja vlast smatrala nepoćudnima.

U zagrebačkoj katedrali, 25. listopada 1942., u svojoj propovjedi na blagdan Krista Kralja, on izjavljuje: „Svaki narod i svaka rasa, kako se danas odrazuju na zemlji imade pravo na život dostojan čovjeka i na postupak dostojan čovjeka.

Svi oni bez razlike, bili pripadnici ciganske rase ili koje druge, bili crnci ili uglađeni Europejci, bili omraženi Židovi ili oholi Arijanci, imadu jednako pravo da govore: 'Oče naš koji jesi na nebesima!' I ako je Bog svima podijelio to pravo, koja ga ljudska vlast može nijekati?“²

Svojim odlučnim propovijedima, te djelovanjem, Stepinac je štitio sve kojima su ljudska prava bila ugrožena, te pomagao svima potrebitima koliko god je mogao. Vidljivo je to u njegovom pomaganju Židovima, koji su u neposrednom prijeratnom razdoblju od progona u Europi bježali prema Beču, te s dopuštenjem privremenog ulaska vlade Kraljevine Jugoslavije dolazili do Zagreba koji je bio najbliži grad-prijatelj Židova. U Zagrebu bi nalazili sklonište u nadbiskupskom dvoru zagrebačke katedrale, no kako je njihov broj rastao, postalo je jasno kako se na taj način neće moći djelovati. Stoga je 31. prosinca 1938. nadbiskup Stepinac službeno osnovao Komitet za pomoć židovskim izbjeglicama (ili prognanicima), smješten u zgradi župnog ureda sv. Marije – Dolac, na adresi Kaptol 3. Glavna djelatnica Komiteta bila je tajnica prof. Terezija Škringer. Ona je popisivala sve koji su dolazili kao židovski izbjeglice, davajući im određenu novčanu pomoć i privremeni smještaj. Komitet je radio sve do dolaska nacista u Zagreb, kada je Stepinac naredio uništenje sve arhivske građe (popisa s imenima Židova), kako ne bi pali u ruke nacista. Franjo Šeper, koji je tada bio nadbiskupski tajnik, tvrdio je kako je sve te dokumente u župnom uredu spalio. Kako su nacisti znali da je Terezija Škringer bila glavna djelatnica u brizi za Židove, uhitili su je 15. travnja 1941., te je odveli u zatvor u Grazu i Beču, gdje je osuđena na smrt zbog pomaganja Židovima. Ipak, puštena je na slobodu 1. rujna 1941., nakon raznih intervencija nadbiskupa Stepinca.

Njemu su se sa svih strana utjecali siromasi i prognanici. Prihvatio je stotine svećenika protjeranih iz Slovenije. Njegov je Caritas pomagao ne samo ugroženim

¹<http://www.glas-koncila.hr> : pristupljeno 23. lipnja 2015.

² Na istome mjestu.

Hrvatima nego i svima drugima: Židovima, Srbima, Slovencima, Poljacima itd. Zbog svega toga, a osobito zbog osuda fašističkih i nacističkih progona, tadašnja vlast smatrala ga je nepoćudnim, prigovaravši mu kako nije dovoljno odrješit prema komunizmu, te mu javno govorili kako bi zbog svojih propovjedi u nekoj drugoj državi već bio strijeljan.

Hitlerov je GESTAPO čak pripremio plan da ga ubije, a vlasti su više puta tražile da ga Sveta Stolica makne s položaja nadbiskupa u Zagrebu. Usprkos svemu tome, Stepinac je bio ustrajan u svom djelovanju.

Sl. 6: Nadbiskup Stepinac u vrijeme Drugog svjetskog rata

2.6. Poslijeratno razdoblje i komunistički progon

Pred kraj rata, s partizanima nadomak Zagreba, Ante Pavelić, poglavnik NDH, uvidio je kako se primiće kraj njegovoj vladavini, te se obratio Stepincu, kao poglavaru Katoličke crkve i osobi s iznimnim autoritetom, zamolivši ga da vodi privremenu vladu. Stepinac je to odbio s riječima: „To je vaša stvar kome ćete predati vlast. U politiku se ne miješam, ali ostajem tu, pa bilo što bilo.“ Stepinac je bio dosljedan svojoj ulozi duhovnog pastira, želeći iskreno pomagati ljudima ne miješajući se u politiku.

Neustrašiv u svojoj predanosti, Stepinac je, kao i za vrijeme rata, nastavio djelovati po svojoj savjesti tražeći od komunističkih vlasti, nakon ulaska partizana u Zagreb, prekid progona i osвете nad ideološkim protivnicima. No, 17. svibnja 1945. i

sam je uhićen, te je protiv njega pokrenuta istraga. Oslobođen je nakon sedamnaest dana, 3. lipnja, nakon čega se sastao s Josipom Brozom Titom, koji je htio provesti u djelo svoju nakanu da Katoličku crkvu u Hrvatskoj odvoji od Rima i Pape, želeći formirati „narodnu crkvu“ a pod okriljem čega se skrivala ideja o postupnom zatiranju vjere kroz napade na kler, a i same vjernike.

Nadbiskup Stepinac je ideju odvajanja od Svete Stolice najodlučnije odbio, vidjevši u tome zadiranje u samo srce katoličkog jedinstva.

U rujnu 1945. Stepinac je sazvao Biskupsku konferenciju radi razmatranja novonastale situacije. Da bi se spriječili pokolji i masovna uhićenja nevinih ljudi, katolički biskupi Jugoslavije uputili su 22. rujna 1945. Pastirsko pismo vjernicima, koje je sastavljeno na inicijativu Alojzija Stepinca, u kojem se dokumentirano i hrabro iznosi sva nasilja i nepravde koje je nova vlast počinila u ratno i poratno vrijeme protiv vjere i Crkve, ali i protiv slobode savjesti svojih građana, te u kojem se nova vlast poziva na umjerenost i poštivanje načela pravne države. Mjesec dana nakon toga, u svim je novinama objavljena izjava Josipa Broza Tita u kojoj se, između ostalog, pita zašto nikad nije objavljeno pastirsko pismo protiv ubijanja Srba u Hrvatskoj. Nakon toga, režimske novine pojačale su verbalne napade na Stepinca i ostale biskupe, dok su po kućama u blizini dvora i katedrale ispisivani uvredljivi natpisi, a svećenici i redovnice bili vrijeđani i zlostavljani na ulicama.

U Zaprešiću, 4. studenog 1945., prilikom dolaska na blagoslov nove župe sv. Petra, automobil u kojem su bili Alojzije Stepinac i zaprešićki župnik, isusovac Matija Pašiček, napadnut je kamenjem i jajima, no zahvaljujući spretnosti vozača Stjepana Kranjčeca, nije bilo stradalih. Napad je organizirala komunistička vlast, a u spomen na taj događaj, 2004. je na pročelje kapelice sv. Petra u Zaprešiću postavljena spomen-ploča.

Sl. 7: Kamenje kojim je u Zaprešiću napadnut Alojzije Stepinac

Cijelo vrijeme, komunistička tajna služba uhodila je i prisluškivala Stepinčevu rodbinu, maltretirajući i progoneći one koji nisu surađivali s režimom, primjerice – njegov nećak je teško ranjen u dva atentata, zlostavljan u kaznionici, te uslijed svega psihički propao i završio u duševnoj bolnici. Njegova sestra Štefanija imala je psihičke probleme uslijed toga.

Vatikanu je 1946. upućeno upozorenje kako će Alojzije Stepinac biti uhićen, uz zahtjev da ga smijene, obrazložen izjavom kako Jugoslavija ne može tolerirati građane koji su služili tuđim interesima. Iz Vatikana su upozorili Stepinca, prepustivši njemu odluku što će učiniti, ne prisiljavajući ga da napusti državu. On je odlučio ostati.

Dana 18. rujna 1946., u jutarnjim satima, policajci su ušli u zgradu biskupije i priveli Stepinca, jer je protiv njega podignuta optužnica. Optuživalo ga se za suradnju s Nijemcima, odnose s Pavelićevom vladom, postavljanje kapelana u hrvatskoj vojsci, nasilna prekrštavanja, otpor komunističkoj vlasti i drugo. U montiranom procesu, od 35 prijavljenih svjedoka sud je odbio njih 27, među njima i neke Srbe i Židove, čija bi svjedočenja zasigurno koristila Stepincu, pa tužitelji nisu dopustili da takvi podaci iziđu u javnost. Suđenje je potrajalo do 11. listopada iste godine, kad je proglašen krivim po svim točkama optužnice, te osuđen na 16 godina strogog

zatvora.

Sl. 8: Stepinčevo uhićenje 1946.

Dana 19. listopada 1946. Stepinac je prebačen u Lepoglavu, nekadašnji pavlinski samostan koji je prenamijenjen u zatvor. Tu je proveo pet godina, u posebnom krilu za zatvorenike potpuno odijeljene od ostalih. Svakodnevno je služio mise u susjednoj ćeliji koja je pretvorena u kapelicu.

Reakcije u svijetu na Stepinčevu osudu bile su iznenađujuće brojne i snažne, stižući sa svih strana slobodnog svijeta. Prosvjedovali su državnici, crkveni dostojanstvenici, pisci i druge javne ličnosti, što je komunističke vlasti ponukalo na ideju o njegovom oslobođenju. Stoga je predsjednik vlade Narodne Republike Hrvatske, dr. Vladimir Bakarić, u ožujku 1947. stigao u službeni posjet Stepincu, molivši ga neka potpiše već sastavljenu zamolbu predsjedniku Jugoslavije Titu za pomilovanjem, uvjeravajući ga da će odmah biti oslobođen i poslan u inozemstvo. Stepinac je to odlučno odbio, zatraživši neka pošalju Titu njegov zahtjev za revizijom procesa, ali ne pred komunističkim nego neovisnim sudištem. Na prijedlog o napuštanju zemlje izjavio je kako nikad neće ostaviti svoj narod.

Sl. 9: Zatvorska soba nadbiskupa Stepinca u Lepoglavi

Iz zatvora je pušten 5. prosinca 1951., te prebačen u kućni pritvor u rodni Krašić, gdje je stanovao u dvije male sobice u krašićkom župnom dvoru koje mu je prepustio župnik Vraneković, a svakodnevno ga je čuvalo tridesetak policajaca, koji su pažljivo pratili tko sve dolazi u Krašić, crkvu i župni stan. U tim danima zatočeništva, nije smio javno nastupati kao biskup, te stoga u crkvi nikad nije imao mitru niti biskupski štap.

Papa Pio XII. je 29. studenog 1952. imenovao 14 novih kardinala, a među njima i nadbiskupa Stepinca. Na tu vijest, vlada FNR Jugoslavije prekinula je, 17. prosinca iste godine, diplomatske odnose sa Svetom Stolicom. Nakon toga, kardinal Stepinac je u zatočeništvu u Krašiću neočekivano počeo pobolijevati, iskazujući različite i neobjašnjive zdravstvene komplikacije.

To je dovelo do pojave mišljenja kako ga se u zatvoru trovalo, jer je komunistička vlast iznad svega željela da se on nikad ne vrati u Zagreb kao nadbiskup, a posebice zato što su u tim vremenima bila ubijena dva hrvatska biskupa – križevački grkokatolički biskup dr. Janko Simrak i dubrovački biskup dr. Josip Carić – a jedan od njih upravo trovanjem.

Stepincu je ponuđeno liječenje u inozemstvu, no on je to odbio jer mu vlasti nisu htjele garantirati slobodan povratak u zemlju. Tako je, unatoč zauzimanjima liječnika sa svih strana svijeta, trajno obolio, te mu se više nije moglo pomoći.

Smrt je dočekaao miran, pri punoj svijesti, moleći za svoje progonitelje i opraštajući svima koji su mu nanijeli zlo. Umro je u Krašiću 10. veljače 1960. Unatoč početnom protivljenju vlasti, njegovi posmrtni ostaci na kraju su pohranjeni u zagrebačkoj katedrali.

Sl. 10: Detalj sa Stepinčeva pokopa

Papa Ivan Pavao II. proglasio ga je blaženim u Mariji Bistrici, 3. listopada 1998. u prisutnosti velikog broja vjernika i crkvenih dostojanstvenika.

3. ZNAČAJ LIKA I DJELA KARDINALA STEPINCA

3.1. Katoličanstvo u Hrvata

Kako bismo bolje razumjeli zašto je kardinal Stepinac uživao toliki ugled i poštovanje naroda, moramo shvatiti i značaj vjere i crkve u povijesti Hrvata.

Poznato je da su Hrvati prihvatili kršćanstvo prije više od trinaest stoljeća. Po dolasku na prostore koje danas nastanjuju, dolaze u kontakt s kršćanskim starosjedocima, te od njih uče o kršćanstvu. Prve dodire sa Svetom Stolicom imaju već 641. godine, kad dolaze u kontakt s papinim izaslanikom, opatom Martinom, koji je od njih došao otkupiti kršćansko roblje i kosti mučenika. Od tada kreće njihovo pokrštavanje, koje se odvijalo između VII. i IX. stoljeća, a provodili su ga bizantski i franački misionari, te benediktinci, koji su Hrvatima donosili utjecaj zapadne kulture i njezinih običaja. Tako u svom djelu "O upravljanju carstvom" bizantski car Konstantin Porfirogenet bilježi kako je bizantinski car Heraklije (610.-641.), za čije vladavine su Hrvati zaposjeli krajeve između Drave i Jadranskog mora, iz Rima doveo svećenike, učinivši od njih nadbiskupa, biskupa, svećenike i đakone, te pokrstio Hrvate. Od arheoloških spomenika, koji svjedoče o ranom pokrštenju dalmatinskih Hrvata, najčešće se spominje krstionica kneza Višeslava, nadvratnik oltarne pregrade iz Kaštel-Sućurca, sarkofag splitskog nadbiskupa Ivana i Godeslavov natpis iz Nina. Povijesni izvori također navode i pokrštavanje u Ninu narodnih vođa i knezova: Porge, Porina, Vojnomira, Višeslava, Borne, te Ljudevita Posavskog i drugih. Sudeći prema povijesnim izvorima, usprkos nedostatku opširnijih podataka, bio je to miran i slobodan proces, dobrovoljno prihvaćen od Hrvata. To je bitno za razumijevanje uloge Crkve i vjere u Hrvatskoj: Hrvati su od svoje volje prihvatili kršćanstvo, prepoznajući vrijednost njegovog nauka i poruka koje je širilo, zadržavajući njegove ideje i vrijednosti do današnjeg dana.

Tako su do IX. stoljeća Hrvati već bili uključeni u veliku europsku kršćansku zajednicu, a njihovi vladari grade crkve i podižu samostane. Poznato je kako je 879. godine hrvatski vladar Branimir, koji je stolovao u Ninu, pisao papi Ivanu VIII., te mu u pismu obećao vjernost i poslušnost. Papa mu je odgovorio pismom od 7. lipnja 879. u kojem kaže kako je služio misu na grobu sv. Petra, i tom prilikom zazvao Božji

blagoslov na Branimirovu zemlju i njegov narod.

Od tih davnih dana, kršćanstvo se u Hrvatskoj čvrsto održalo usprkos svim pokušajima njegovog iskorjenjivanja, bilo od strane osvajača (Osmansko Carstvo) ili političkim putem (od strane komunističkih vlasti).

3.2. Djelovanje i značaj kardinala Stepinca

3.2.1. Stepinčevo djelovanje za vrijeme Drugog svjetskog rata

Kršćanstvo je, dakle, od davnih dana isprepletено sa životom Hrvata, utječući u velikoj mjeri na njihov svakodnevni život, kulturu i običaje. Alojzije Stepinac u crkvi i vjeri našao je uzor za svoj život i djelovanje, svakodnevno to usrdno iskazujući. Iako ocrnjivan, ponižavan i progonjen, nije se dao slomiti, već je ustrajno vršio samonametnutu zadaću širenja vjere i pomaganja ljudima, iskazujući veliko čovjekoljublje i požrtvornost, te šireći ideje mira i nesebične ljubavi prema bližnjima, što mu je u narodu, a i širom svijeta priskrbilo neosporan ugled i poštovanje.

Već u mladosti dolazi do izražaja njegova okrenutost vjeri i katoličkom nauku, kad je slobodno vrijeme provodio učeći ili u molitvi, umjesto u raspojasanom studentskom životu. Kasnije, ta se predanost samo produbljivala i rasla, tvoreći od njega iskrenog zagovornika katoličkog nauka, čvrstog u svojim uvjerenjima i nastojanjima da tu vjeru i njezine pozitivne principe prenese drugima, bijući istovremeno i sluga i pastir naroda kojeg je volio.

Zagrebački nadbiskup, kardinal Josip Bozanić tako je o njemu, na kolokviju "Colloquium academicum: blaženi Alojzije Stepinac – katolički uzor čovjekoljublja" održanoga u Kongresnoj dvorani Ekonomskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, o njemu rekao: "Blaženi Alojzije Stepinac je katolički uzor čovjekoljublja, neka vrst kompasa hrvatskome narodu koji je i obilježen njegovim imenom, nadahnuće je i primjer služenja čovjeku i neka nam on bude učitelj".³

³ <http://www.index.hr> , pristupljeno 22. studenoga 2015.

Predsjednik Matice hrvatske, akademik Stjepan Damjanović, rekao je o njemu kako su ga resile četiri karakteristike - umjerenost, razboritost, hrabrost i jakost. Među ostalim, podsjetio je i na jednu od Stepinčevih poruka kako ne smijemo precjenjivati moć trenutačnih silnika. Za njega nema dvojbe oko toga da je Alojzije Stepinac naša baština koja nas obvezuje i da "trebamo hodati Stepinčevom stazom kako bismo hodali u pravdi i istini", ali istovremeno upozorivši kako "Stepinca ne bismo smjeli koristiti kao zastavu kojom prkosimo drugima". Dodao je da je Stepinac govorio kako ga "nitko ne može nadmašiti u ljubavi prema hrvatskome narodu", što je danas vidljivo u njegovom ratnom i poslijeratnom djelovanju.⁴

Ono što je zanimljivo jest da je upravo njegovo djelovanje tijekom godina Drugog svjetskog rata uzrok mnogih kontroverzi u kasnijem opisivanju njegova lika i djela, jer, dok ga se s jedne strane smatra dobročiniteljem i mučenikom, s druge ga se ocrnjuje kao suradnika fašista i zločinca. S uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, katolička je crkva, kao i velik dio hrvatskog naroda, bila u nadi kako će se konačno ostvariti davna težnja hrvatskog naroda za vlastitom državom. S tom nadom, a u svrhu boljitka hrvatske domovine i njezinog naroda, katolički su biskupi u lipnju 1941. izrazili lojalnost poglavniku i spremnost na suradnju s novouspostavljenim vlastima. I sam Stepinac je, kao iskreni domoljub beskrajno odan hrvatskoj domovini, svjestan želje Hrvata za samostalnošću poslije toliko stoljeća neslobode i nejednakosti u raznim multinacionalnim državnim zajednicama, pozdravio uspostavu NDH, vjerujući u bolju budućnost hrvatskog naroda, te pozvavši svećenstvo neka radi na tome da ta država bude utemeljena na Božjem zakonu, jer joj samo to može omogućiti blagoslovljenu budućnost.

No, kako je poznato, početno oduševljenje nije dugo trajalo, jer je ubrzo postalo vidljivo kako je utjecaj fašističke Italije i nacističke Njemačke bio prevelik, te je novostvorena hrvatska samostalnost bila tek prividna, a NDH tek marioneta stranih vlasti. Kako je vrijeme prolazilo, vodstvo je Katoličke crkve sve češće izražavalo nezadovoljstvo djelovanjem ustaškog režima zbog provođenja politike koja je u narodu izazivala sve više nepovjerenja, posebice kad su pod utjecajem nacističke Njemačke počeli progoni Židova i ostalih nearijevskih naroda, kao i progon Srba. Sam Stepinac je ubrzo uvidio pogrešnu politiku ustaškoga vodstva koja se protivila katoličkom moralu, upozoravajući sve češće na pogubnost takve politike. U razdoblju

⁴ Na istome mjestu.

1941.-1945. nadbiskup Stepinac ne samo da osuđuje progone manjinskih naroda i svih ideoloških i političkih oporbenjaka tadašnjih vlasti i režima u NDH, nego se u zajedništvu s ostalim hrvatskim biskupima i klerom aktivno i na mnoge načine zauzima za žrtve rata, zahtijevajući "puno poštovanje čovjekove ličnosti bez obzira na dob, spol, vjeru, narodnost ili rasu". Tako je 21. srpnja 1941. uputio pismo poglavniku Anti Paveliću u kojem prosvjeduje zbog "okrutnih i nečovječnih postupaka s nearijevcima i pravoslavnima" prigodom deportiranja u sabirne logore, kao i u samim logorima. Biskupska konferencija je sa zasjedanja u studenom 1941. uputila predstavku Paveliću u kojoj prosvjeduje protiv zločina učinjenih nad pravoslavicima. U pismu Paveliću od 24. veljače 1943., povodom umorstva sedmorice slovenskih svećenika u logoru Jasenovac, Stepinac je istaknuo da je Jasenovac sramotna ljava za NDH. Tražio je od Pavelića i da dopusti svećenicima ulazak u logore Jasenovac, Gradišku i Lobor kako bi umirućima, koji to žele, pružili vjersku utjehu. Pavelić nije udovoljio njegovom zahtjevu, te mu Stepinac u pismu od 6. ožujka 1943. piše: "Hoće li ustaški pokret moći računati na blagoslov Božji, ako niječe umirućim ono, što do sada nijedna država nije uskraćivala?" Upozorivši kako se u logorima nalaze mnoge nevine osobe, na kraju kaže: "Grijesi protiv naravnog zakona u ime naroda i države se osvećuju samoj državi i narodu. U zemlji raste gorčina koja teži za osvetom".⁵

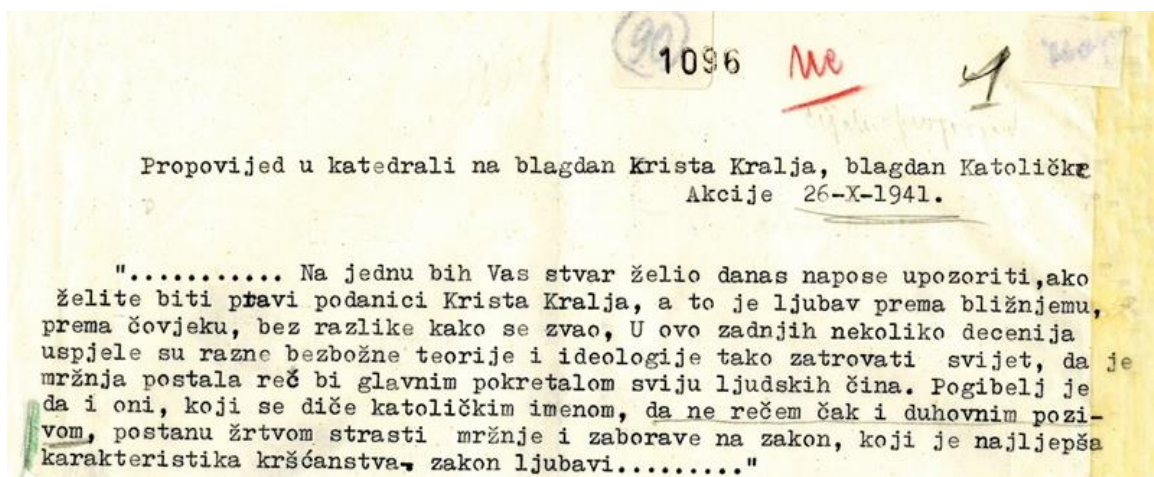
Izdavanjem zapovijedi o prisilnom prevođenju pravoslavaca na katoličku vjeru u travnju 1941., vlasti NDH izazvale su reakciju biskupa Katoličke crkve koji su istaknuli kako to pitanje pripada isključivo u nadležnost Crkve. Takav je stav zauzeo i Stepinac, dajući svećenicima tajni naputak kako trebaju postupati suprotno javnim uputama i pravilima po kojima bi trebali detaljno provjeravati motive i znanje svakog tko želi prijeći na katoličanstvo, rekavši: "Kada dođu k vama osobe židovske ili pravoslavne vjeroispovijesti, koje se nalaze u smrtnoj opasnosti, pa zažele konvertirati na katolicizam, primite ih, da spasite ljudske živote. Ne zahtijevajte od njih nikakvo specijalno vjersko znanje, jer pravoslavni su kršćani kao i mi, a židovska je vjera ona, iz koje kršćanstvo vuče svoje korijene. Uloga je i zadaća kršćana u prvom redu spasiti ljude. Kada prođe ovo vrijeme ludila i divljaštva, ostat će u našoj Crkvi oni, koji budu konvertirali zbog uvjerenja, dok će se ostali, kada opasnost prijeđe, vratiti u svoje..."

Izvršenjem zločina nad Srbima u Glini, gdje su ustaše bez istrage i suda

⁵ Beluhan, *Stepinac govori*, str. 79.-80.

strijeljali 260 Srba, Stepinac je oštro reagirao uputivši prosvjedno pismo Paveliću u kome je napisao kako, iako je svjestan zločina počinjenih od Srba (za vrijeme Kraljevine Jugoslavije), smatra svojom biskupskom dužnošću podignuti glas i reći kako po katoličkom moralu takvi zločini nisu dozvoljeni, te moli Pavelića neka poduzme mjere kako se na području NDH ne ubije nijedan Srbin, ako mu se ne dokaže krivnja zbog koje zaslužuje smrt.

Stepinac nije trpio nacionalizam niti rasizam, smatrajući ih zločinom protiv ljudi i grijehom protivnim katoličkom nauku, te diže svoj glas protiv rasnih progona na teritoriju NDH, najoštrije osuđuje strijeljanja pravoslavaca, te odlučno ustaje protiv odvođenja nevinih ljudi u koncentracijske logore. Preko nadbiskupskog Karitasa zbrinuo je na tisuće pravoslavne djece i pomogao brojnim izbjeglicama. Često je javno osuđivao postupke ustaške vlasti, kao u propovjedi na blagdan Krista Kralja 1942. U toj je propovijedi prosvjedovao protiv rasističkih teorija, a posebice protiv nasilja vršenog zbog rasizma i nacionalizma, rekavši između ostaloga kako "nitko nema pravo da na svoju ruku ubija ili na koji mu drago način oštećuje pripadnike druge rase ili narodnosti. To može samo zakonita vlast, ako je nekome dokazana krivica, radi koje zaslužuje kaznu." U svojim je propovijedima oštro osuđivao rasizam, ističući kako Katolička crkva ne poznaje rase koje gospodare i rase koje robuju.

Sl. 11: Fotografija dokumenta s ulomkom iz Stepinčeve propovijedi na blagdan Krista Kralja 1941.

Stao je i u obranu Židova, tražeći od ustaških vlasti njihovu zaštitu, no odgovoreno mu je kako o njima odlučuje Berlin, a ne ustaška vlast. On sam činio je koliko je mogao: pojedine je Židove skrivao i novčano pomagao. Oštro je s katedralne propovjedaonice osudio rušenje sinagoge u hrvatskom glavnom gradu. Ministru unutarnjih poslova Andriji Artukoviću poslao je 1941. prosvjedno pismo protiv nošenja "židovskog znaka", rekavši: "Da se pripadnicima drugih narodnosti ili drugih rasa oduzme svaka mogućnost egzistencije i da se na njih udari žig sramote, to je već pitanje čovječnosti i pitanje morala." U ožujku 1943. prosvjedovao je kod Pavelića radi popisivanja Židova i nehumanog postupanja prema njima, posebice u koncentracijskim logorima. U svibnju iste godine, podržava zamolbu Židovske bogoštovne općine u Zagrebu da joj se dozvoli rad za one (Židove) koji su još bili na slobodi. U prosincu, njegovim zauzimanjem spašeni su starci i starice koji su boravili u Židovskom umirovljeničkom domu "Lavoslav Schwarz", kad ih je sve preselio na crkveno imanje u Brezovici, gdje je uzdržavao dom sve do kraja rata.

Stepinac je nesebično pomagao ljudima u tim kriznim vremenima, i sa svih su mu se strana utjecali siromasi i prognanici. Zbog svega toga, a posebice zbog njegovog stava i osuđivanja postupaka ustaške vlasti, stalno je bio na meti ustaškog tiska, a vlada NDH nije ga trpjela, te je tri puta neuspješno tražila od Svete Stolice da ga uklone iz Zagreba. Vatikan je to odbijao, opravdavajući se stavom da ne priznaje države u vrijeme rata, te ne želeći uspostavljati diplomatske odnose s vladom NDH. Osobito je to bilo vidljivo prilikom audijencije Pavelića kod pape Pia XII., koji ga je primio tek kao katoličkog vjernika, a ne kao poglavara države.

Izvešća njemačke tajne službe o Stepincu redovito su bila negativna. Smatrali su ga provokatorom, a 1943. izvijestili su direktno Heinricha Himmlera o Stepinčevom nepovjerenju prema Paveliću i kritičnom stavu prema ustaštvu.

Stepinac je u svojim stavovima ustrajao, nepokolebljiv do te mjere da ga je poglavnik Pavelić nazvao "magarcem i balavcem" nakon što mu je ovaj rekao kako se "ne može istrijebiti Cigane ili Židove jer ih se smatra inferiornom rasom." Nakon toga, poglavnik više nije posjećivao Zagrebačku nadbiskupiju, niti je pozivao Stepinca na protokolarnе svečanosti. Ustaške vlasti planirale su ga uhititi, a planiran je i atentat na njega, od kojega se u zadnji čas odustalo. Takav napet odnos između Stepinca i ustaške vlasti potrajao je sve vrijeme postojanja NDH.

3.2.2. Stepinac i komunistička vlast

Po dolasku komunističke vlasti, nakon raspada NDH, stvari se nisu uvelike promijenile, osim u jednom - i sama Katolička Crkva je postala meta.

S jedne strane, partizanski je pokret Katoličkoj crkvi bio neprihvatljiv radi činjenice da je vođen od komunista, koji zagovaraju ateizam. No, Crkva je pokazivala simpatije prema njihovom antifašističkom djelovanju, te su svećenici, u dijelovima Hrvatske koji su bili pod talijanskom okupacijom, dijelom ili sudjelovali u partizanskom pokretu ili ga podržavali, jer se tamo na partizanski pokret više gledalo kao na oslobodilački, nego kao na komunističko-revolucionarni. Pred kraj rata, na zasjedanju ZAVNOH-a u Splitu, hvarski biskup Miho Pušić, šibenski biskup Jeronim Mileta i splitski generalni vikar Vicko Fulgosi izrazili su dobrodošlicu, a Mileta i pozdravio uspjehe partizanskih snaga.

No bez obzira na to, biskupi su u tim krajevima svejedno upozoravali svećenstvo i vjernike na komunistički karakter partizanskog pokreta. Krčki biskup Srebrnić u okružnici upućenoj svećenicima Krčke biskupije u listopadu 1944. kaže:

"U posljednje vrijeme utvrđuje se opet i opet, da među krčkim svećenicima ima takvih, koji su dali svoje ime ili vijeću ili sekciji ili udruženju takozvanih partizana, odnosno takozvanog pokreta narodnog rata. Neka bude svima, koji su dobre volje i nepomućena uma, jasnije od sunca, da pokret partizanski odnosno takozvani pokret narodnog rata, kako se taj pokret faktički vodi i provodi, zavisi u cijelosti od Komunističke stranke Jugoslavije, te služi istoj stranci za ustanovljenje komunističkog poretka među Južnim Slavenima. Iz toga slijedi da nijednom katoliku i nijednom vjerniku nije dopušteno, da bilo na koji način sudjeluje ili pomaže ove organizacije."⁶

Na području NDH je, pak, partizanski pokret od najvećeg dijela katoličkog svećenstva smatran uglavnom antihrvatskim, te ne oslobodilačkim već revolucionarnim. Sam nadbiskup Stepinac još je uoči rata, u kolovozu 1940. upozoravao kako je svrha komunizma uništenje vjere. Poznato je kako je program Komunističke partije Jugoslavije iz njezine rane faze djelovanja između dva svjetska rata predviđao neke poteze u slučaju dolaska na vlast, koji nisu bili prihvatljivi niti Katoličkoj crkvi, niti drugim vjerskim zajednicama u tadašnjoj Jugoslaviji. Taj je

⁶Akmađža, *Katolička crkva*, str. 8.

program predviđao odvajanje crkve od države i škole od crkve, pljenidbu crkvene imovine, te postupnu eliminaciju crkve iz javnog života. U želji širenja partizanskog pokreta na što šire slojeve društva, komunisti su tijekom Drugog svjetskog rata ublažili svoju retoriku, no nisu odustajali od svojih temeljnih programskih ciljeva. Tijekom, a pogotovo potkraj rata, partizansko je vodstvo među svećenicima provodilo tzv. "unutarnju diferencijaciju", postupak kojim je neke svećenike trebalo pridobiti, a neke gurnuti u kolaboraciju s partizanskim pokretom. Išlo se čak do te mjere da je uvedeno slavljenje Božića među partizanima, a postojali su i vjerski referenti.

Početak 1943. nadbiskup Stepinac uputio je okružnicu svećenstvu, u kojoj zahtijeva da Crkva prednjači u borbi protiv komunizma, koji je "zaprijetio ne samo kršćanstvu već i svim pozitivnim vrednotama čovječanstva uopće." U propovjedi 18. ožujka 1945. on osuđuje komunizam i njegov nauk, govoreći kako će "braniti slobodu Crkve i zauzimati se za pravo hrvatskog naroda na vlastitu državu, jer je takva država bila jamstvo za vjerničku slobodu".⁷ O komunizmu on kaže slijedeće: „Katolička crkva se ne može složiti sa sistemom koji ide za tim da zemljoradniku otme zemlju, zanatliji kuću, posebno njegovo vlasništvo koje je pribavio u znoju lica svoga, radniku plod njegova rada i svakom čovjeku njegovu dušu... Ne možemo, nadalje, priznati sistema, koji bi negirao obitelj u kojoj Crkva gleda Božju instituciju i temeljnu stanicu svakog naroda. Htjeti muža i ženu učiniti bračnim drugovima samo na vrijeme dok postoje osjetilne veze, htjeti obitelji oduzeti sveti sakramentalni značaj i zapriječiti da bude izvor života i odgajalište djece, htjeti dijete oteći roditeljima i proglasiti ga vlasništvom države, znači pokolebati prirodni zakon života u njegovim temeljima, znači uništiti ne samo obitelj, nego i sam narod i državnu zajednicu. Ne možemo priznati sistema, koji bi htio negirati osobnoga Boga, Stvoritelja svijeta, a isповijedanje vjere u Boga svesti unutar četiri zida, gdje te nitko ne vidi niti čuje“.

Kad je pred kraj rata bilo očito da će partizanske snage preuzeti vlast u zemlji, održana je Biskupska konferencija na kojoj je donesena poslanica u kojoj se osuđuju postupci partizanskog pokreta. U poslanici biskupi najoštrije prosvjeduju protiv ubijanja katoličkih svećenika i vjernika osuđenih u izmišljenim procesima, naglašujući kako je hrvatski narod prihvatio svoju državu kao posljedicu trinaeststoljetne težnje za svojom samostalnom državom (a ne kao fašističku tvorevinu). Sam Stepinac apelirao je na Saveznike i partizane da poštuju volju hrvatskog naroda na državnu

⁷Franulić, *Skrajnje pogubna zabluda*, str. 11.-13.

samostojnost i slobodu vjeroispovijesti. Valja istaknuti da je Stepinac, kao nepokolebljivi domoljub, iskreno vjerovao u hrvatsku samostalnost i državu, ali ne državu određenu ideologijom ili vezanu uz političke grupacije. On je vjerovao kako je nositelj državnog suvereniteta narod. Iz tog razloga nije zastupao niti branio NDH, već pravo hrvatskog naroda na samostalnost i slobodu. No, komunisti su pak ovakav stav kasnije iskoristili kao argument protiv Crkve, tumačeći to kao podršku Katoličke crkve ustaškom režimu i hrvatskom separatizmu.

Po dolasku na vlast poslije Drugog svjetskog rata, komunisti su u montiranim procesima likvidirali velik broj ljudi, koji su svojim ugledom, znanjem i djelovanjem predstavljali prijetnju novom komunističkom uređenju, a sve pod krinkom navodne kulturne suradnje s okupatorom. O tome svjedoče progoni i ubijanja biskupa, svećenika, redovnika i redovnica; crkvene tiskare su zaplijenjene i katolički tisak ukinut. Crkveni instituti, škole i bolnice su ukinuti i zaposjednuti od vojske ili novih državnih ustanova. Vjeronauk se u školama postupno ukinuo, otuđivala se crkvena imovina, uništavala su se groblja. Vjera se proglašavala "opijumom" za narod, a crkva neprijateljicom naroda i protivnicom južnoslavenskih naroda, te se tražilo njezino osamostaljenje u Jugoslaviji otcjepljenjem od Rima.

Tako je red došao i na Stepinca. Kako je u narodu uživao velik ugled i utjecaj, te bio vrlo omiljen zbog jasnih načela pravednosti i milostivosti prema ljudima, smatralo ga se posebno opasnim za novi komunistički režim, koji mu je želio brzo presuditi. Već 17. svibnja 1945. uhićen pod optužbom da je "surađivao s nacističkom politikom Nijemaca u Drugom svjetskom ratu i protunarodnom djelovanju nakon rata". Dva je tjedna držan u strogom pritvoru i ispitivan. Stjepan Biber, koji je s drugim suradnicima ispitivao nadbiskupa, svoje je izvješće zaključio riječima: "Istraga protiv Stepinca nije urodila onim rezultatima koji bi ga mogli kompromitirati u onoj mjeri da bi ga se moglo eliminirati kao izrazitog ustaškog saradnika". Štoviše, to je ispitivanje utvrdilo kako je nadbiskup pomagao Srbe, Židove i ostale progonjene, te spašavao djecu stradalih Srba i komunista. S obzirom na neuspjeh ispitivanja, Biber je predložio da se "udbaška mreža ubaci među kler, i to lica poznata kao ustaše ili njihovi simpatizeri", a sve sa svrhom da se dokaže umiješanost Crkve, a posebice Kardinala Stepinca, u podršku ustaškom režimu.

Nakon neuspjeha tog ispitivanja, nadbiskup Stepinac pušten je kući, da bi se odmah nakon toga, 4. lipnja 1945. sastao s Josipom Brozom Titom, koji je želio kroz

taj razgovor pridobiti Stepinca za stvaranje nacionalne Crkve, po uzoru na Srpsku pravoslavnu crkvu, odvojene od Rima, a koja bi podupirala komunistički režim i vlast. Nepokolebljiv u svojim stavovima, Stepinac je to najodlučnije odbio, rekavši kako nova vlast o statusu Katoličke crkve u Jugoslaviji treba provesti direktan razgovor sa Svetom Stolicom. Stepinčeva nepokolebljivost razbjesnila je Tita, te je nakon toga uslijedio otvoreni progon nadbiskupa i Katoličke crkve. Tu je jasno vidljiv razlog takvog progona: Stepinčeva nepokolebljivost u privrženosti vjeri, Katoličkoj crkvi i Rimskom biskupu, kojom je pomrsio račune komunističkim vlastima u pokušaju podjarmljivanja Crkve za službu njihovom režimu.

O tome dr. Gordan Akrap, u svojoj knjizi „Kardinal Stepinac u dokumentima Gestapoa i OZNA-e“ kaže: „Dokumenti jasno i nedvosmisleno pokazuju da bi se i Josip Broz Tito i Partija sasvim drugačije odnosili prema bl. Stepincu da je pristao na njegov zahtjev za odvajanjem Katoličke crkve u Jugoslaviji od Vatikana. Da se to dogodilo, Tito i Partija slavili bi Stepinca, veličali bi njegova istinska junačka djela kad je u vrijeme ustaškog terora spašavao živote brojnim osobama, bez obzira na njihovu drugačiju vjeru ili narodnost, izlažući time i sebe i svoje suradnike progonu ustaša, nacista i fašista.“

Poznato je kakve je zločine počinila komunistička vlast u poslijeratnom razdoblju. O svih strahotama koje su se događale, Stepinac 21. srpnja 1945. piše pismo dr. Vladimiru Bakariću, u kojem prosvjeduje protiv nečovječnih postupaka prema ljudima i gaženja osnovnih ljudskih prava, rekavši između ostalog: "Rodbina justificiranih nema prava da znade gdje se nalaze grobovi njihovih roditelja i braće i muževa. Poznato je da su rimski zakoni dopuštali pokop justificiranog. Nakon što je izvršena smrtna kazna 'pravdi je zadovoljeno', pa nema ni jednog opravdanog razloga da se mrtvo tijelo kršćanina dostojno ne pokopa. Mjesto toga danas se justificira na nepoznatim mjestima. Mrtva tjelesa bacaju se u zajedničku grabu, i nitko od rodbine ne može znati gdje su grobovi njihovih dragih (...)". No, takvi su prosvjedi nailazili samo na zid šutnje, nametnut od komunističkog režima.

Onemogućavanje djelovanja Katoličke crkve nastavilo se, o čemu nadbiskup Stepinac, zajedno s drugim biskupima, piše u "Pastirskom pismu" s biskupskih konferencija 20. rujna 1945. U njemu, nakon što najprije izjavljuju da priznaju novu vlast, nastavljaju navodeći poteškoće kojima se onemogućava redovita djelatnost Crkve. Iznijeli su da su ubijena 243 svećenika, da ih je 169 u zatvoru, a 89 nestalih.

Spomenuli su ubojstva i časnih sestara te žrtve rata, ali i žrtve koje su nevine stradale poslije rata na prijekim i vojnim sudovima. "Pismo" su zaključili ovim riječima: »I kad sve to iznosimo pred vas, predragi vjernici, mi to ne činimo u želji da izazivamo borbu s novom državnom vlašću. Mi te borbe ne tražimo niti smo je tražili. (...) Mi smo uz svoj narod i čuvamo njegove najdragocjenije vrednote, njegovu nerazorivu djedovsku baštinu: njegovu vjeru, njegovo poštenje i njegove želje, da živi slobodan na svome, u slozi i ljubavi sa svim državljanima ove države bez razlike na vjeru i narodnost.

Zato tražimo, i od toga nikada i ni pod kojim uvjetima odustati nećemo: tražimo punu slobodu katoličke štampe, punu slobodu katoličkih škola, punu slobodu vjeronauka u svim razredima nižih i srednjih škola, potpunu slobodu katoličkog udruživanja, slobodu katoličke karitativne djelatnosti, potpunu slobodu ljudske ličnosti i njezinih neotuđivih prava, puno poštivanje kršćanskoga braka, vraćanje svih oduzetih zavoda i institucija. Samo pod tim uvjetima moći će se srediti prilike u našoj državi i ostvariti trajan unutrašnji mir".

Iz toga je jasan stav nadbiskupa Stepinca i Katoličke crkve: zaštita nevinih od bezrazložnog progona, te očuvanje hrvatske slobode i neovisnosti kroz djelovanje Katoličke crkve koja je u tim vremenima hrvatskom narodu bila jedina uzdanica. Hrvatski su komunisti bili sluge protunarodnih interesa, zanemarili su i hrvatsku državnost i njezinu samostalnost. U to teško poslijeratno doba nadbiskup Stepinac jedini je branio pravo hrvatskog naroda na njegovu samostojnost. Činio je to kao hrvatski domoljub, smatrajući to svojom etičkom i kršćanskom dužnošću, ali i iz uvjerenja da je "ljubav k svome narodu utemeljena u naravnom zakonu" te da su "ljubav k narodu svome i ljubav prema vjeri dvije rođene sestrice, koje imaju istog Oca – Boga". No, bila je to izuzetno teška zadaća, jer su partizani i suradnici partijskih tajnih službi gorljivo radili na uspostavljanju protucrkvengog ozračja u novonastaloj državi. Od odluke da se za vrijeme rata ne negira postojanje Boga, po završetku rata vratili su se izvornim komunističkim idejama ateizma, no uz dodatak mržnje prema hrvatskom narodu zbog njegove duboke povezanosti s Crkvom. Sve što se odnosilo na djelovanje Katoličke crkve bilo je pod optužbom "ustaškog" usmjerenja. Hrvati katolici koji nisu bili članovi Saveza komunista optuživani su kao "ustaše, narodni neprijatelji i zločinci". Pod takvim optužbama Katoličkoj je crkvi onemogućavana bilo kakva društvena djelatnost. Okupljanja svećenika i njihovo podučavanje djece i mladeži tretirani su kao "protunarodna i beskorisna" djelatnost

koja ugrožava vlast i "protivi se socijalističkoj izgradnji zemlje". Dakle, dok se u javnosti proklamiralo zakonski zagarantirano načelo vjerske slobode i odvojenost Crkve i države, u praksi su se ta načela kršila nadzorom i miješanjem u rad crkvenih ustanova, dok se prakticiranje vjere osuđivalo. Pripravnici za svećenički stalež pozivani su na razgovore u urede tajnih službi, gdje su podvrgavani prijetnjama, zastrašivanju ili podmićivanju materijalnim dobrima ili napredovanjem na društvenoj ljestvici ako prihvate suradnju s komunističkim vlastima. Oni koji su popuštali, preodgajani su kako bi poslužili kao svjedoci optužbe protiv bivših kolega, svećenika ili biskupa.

Činjenica je da je nadbiskup Stepinac priznavao komunističku vlast kao tijelo uprave, no nije se htio prikloniti njihovoj bezbožnoj ideologiji niti režimu nadahnutom takvom ideologijom. Zbog takvog stava, i njegove upornosti, vlasti su pripremile montiran sudski postupak. Nakon uhićenja 18. rujna 1946., te istražnog postupka, 30. rujna podvrgnut je sudskoj raspravi, u kojoj je isključen velik broj dokumenata koji su svjedočili o njegovoj nedužnosti, prihvaćeni neki falsificirani dokumenti i svjedoci koji ga nisu ni poznavali, a neke svjedoke su čak podučavali što će reći prije ulaska u sudnicu. Stepinac je u svojoj obrani odlučno odbijao optužbe o suradnji s fašistima, braneći svoje moralne i vjerske stavove, ukazujući na činjenice progona Crkve i ustrajući u svojim uvjerenjima. No, sva mu je obrana bila uzalud: po nalogu režima, Sud ga je 11. listopada 1946. osudio na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 16 godina, te na gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 5 godina. Osvrćući se kasnije na presudu kojom je nepravedno osuđen, nadbiskup Stepinac je posvjedočio: „Proglasili me zločincem. Ali, na Božjem sudu vidjet će se, da imena ratnih zločinaca drugačije glase, nego na „narodnim sudovima“.

To je 8. rujna 1953. objasnio riječima: »I mene su kao i Krista osudili „u ime naroda“, ali glavno da nisam osuđen u ime Presvetog Trojstva za izdaju Crkve“.

3.2.3. Stepinčevo utamničenje i smrt

Dana 18. listopada nadbiskup je prebačen u zatvor u Lepoglavi, gdje provodi pet godina, da bi 5. prosinca 1951. bio premješten na izdržavanje kazne u župnu kuću u Krašiću, radi teško narušenog zdravlja. U župnoj kući u to vrijeme boravilo je šest sestara Služavki maloga Isusa, koje su komunisti istjerali. Stepinčevo

premještanje u Krašić bilo je samo još jedno zatočeništvo, jer mu nije bilo dozvoljeno prelaziti granice župe, izvan kuće se nije smio kretati bez policijske pratnje, a svakodnevno je bio pod prismotrom više od četrnaest policajaca i tajnih agenata. Sva njegova pisma bila su otvarana, oštećivana, kontrolirana ili zaplijenjivana. Prenosioci njegovih pisama, kao i oni koji su ih primali, također su se izlagali progonu vlasti: neki od njih su radi toga dospjeli i u zatvor ili na suđenje. Posjetitelji koji su dolazili izvan krašićke općine bili su najprije odvođeni u policijsku postaju gdje su podvrgavani ispitivanju o razlogu dolaska u Krašić i smjeru kretanja. Narod je raznim pozivima na okupljanja i radne akcije sprječavan od dolaska na nedjeljnu misu, a osobito dolaska na euharistiju, koju je slavio Stepinac. Više su puta čak i pripremljeni prosvjedi kod župne crkve, s namjerom ometanja služenja mise i njegovih propovijedi. Ipak, ljudi nisu odobravali ovakve ispade vlasti, već su radi toga još više pristajali uz nadbiskupa Stepinca.

Kako je već spomenuto, zbog svih nedaća koje je hrabro trpio, te zbog njegova dotadašnjeg uzornog života, papa Pio XII. je na kardinalskoj skupštini 12. siječnja 1953. nadbiskupa Stepinca imenovao kardinalom. Sveti Otac ga je predstavio nazočnim kardinalima i općoj Crkvi riječima: "Premda se radujemo, časna braćo, što vas vidimo ovdje pred nama, mislimo s bolom na našega časnog brata zagrebačkog nadbiskupa, koji radi prilika u kojima se nalazi, nije mogao doći k zajedničkom Ocu da bi se zatim mogao slobodno vratiti u svoju domovinu. Iako je odsutan, mi ga očinski grlimo i želimo žarko da čitav svijet sazna da smo ga počastili dostojanstvom rimskog grimiza, s nijednog drugog razloga, nego da nagradimo njegove izvanredne zasluge, kao i da posvjedočimo njegovu narodu dobrohotnost, da na osobit način pohvalimo i utješimo naše drage sinove i kćeri koji u tim teškim vremenima ispovijedaju odlučno svoju katoličku vjeru."

To je izrazito razbjesnilo Tita: jugoslavenska vlada prekinula je sve diplomatske odnose sa Svetom Stolicom, a mons. Oddi, otpravnik poslova u Apostolskom poslanstvu u Beogradu morao je napustiti zemlju u roku od osam dana, dok su u cijeloj zemlji organizirani prosvjedi prepuni lažne propagande. Istovremeno, neki su se svećenici, koji su iz raznih razloga bili primorani surađivati s vlastima, nadali da će Stepinčevo imenovanje za kardinala značiti njegov odlazak na neku funkciju u Rimu, međutim, Papa to nije želio, a sam Stepinac je izrazio želju u tim teškim vremenima „biti i ostati sa svojim narodom“.

Kardinalova odora nije mu nikad izručena: pogranična policija nije dozvolila njezino donošenje u zemlju. Vlasti su povećale pritisak na župnika krašičke župe s ciljem da uznemire Kardinala, nametnuvši mu još veće poreze, pozivajući ga svako malo u policijsku postaju na saslušanja, te prisiljavajući njega i ostale svećenike da pristupe u staleško svećeničko udruženje, koje je osnovala tajna policija s ciljem odvajanja svećenstva od biskupa i stvaranja nacionalne crkve odvojene od Rima. No, još 26. travnja 1950. biskupi su donijeli odredbu „Non expedit“ kojom su jednodušno zabranili pristupanje klera toj organizaciji, u čemu ih je Stepinac snažno podupirao, držeći se svojeg stava izrečenog pred Titom – da su Crkva i hrvatski narod neodvojivi od Svetog Oca.

Kardinalova pošta je plijenjena, a omotnica s bulom o kardinalskom imenovanju uručena mu je oštećena. No, Stepinac je sve mirno podnosio, rekavši: „Izdržat ćemo uz Božju pomoć i molitve vjernika i umrijeti za Božju stvar. Rado dajem ovaj kukavni život, samo da živi i napreduje Božja stvar!“

To su komunističke vlasti i očekivale, te je to i bio razlog njegova premještanja u Krašić. Vlasti su se bojale nastajanja novih napetosti s Crkvom i svjetskom javnošću ako Stepinac umre u zatvoru. Već je iz Lepoglave dopremljen u Krašić ozbiljno narušenog zdravlja, da tu umre polaganom, ali naoko prirodnom smrću. Miha Marinko, jugoslavenski partijski dužnosnik i politički moćnik, početkom 1953. u Beogradu je najavio skorou kardinalovu smrt riječima: „Još najdulje do proljeća i onda će nestati!“ Kad je kardinal saznao za te riječi, rekao je: „Zaboravljaju oni, da Gospodin Bog upravlja sudbinom ljudskih života, a ne gospoda ministri. Uostalom, ako i umrem, samnom ne umire Katolička Crkva! Ona će i dalje živjeti i procvasti.“

U Krašiću je kardinal počeo pobolijevati od raznih simptoma – znojenja, nesanice, otekline i tromboze. U nastojanju skrivanja pravog uzroka njegove bolesti, vlasti su išle čak tako daleko da su mu zabranili odlazak u neku od zagrebačkih bolnica, poslavši svoje liječnike u Krašić radi dijagnoze njegovog stanja. Kardinal nije imao povjerenja u njih, pa je tražio da s njima budu i liječnici koji su ga dotad liječili. Na zamolbu dr. Riesnera da mu se omogući bolničko liječenje, Ministarstvo unutarnjih poslova odgovorilo je kako je on ionako već blizu smrti, te da mu nijedan kirurški zahvat ne bi mogao pomoći. Čak su zabranili i da se u crkvama moli za njegovo ozdravljenje. Liječničko izvješće o njegovom zatvorskom tretmanu u Lepoglavi s vremenom se izgubilo, te se vjeruje da ga je policija uništila. Čak se i u skorije vrijeme moglo čuti izjave njegovih progonitelja, među kojima je najglasniji bio

Josip Manolić, kako Stepinac nije otrovan, već je umro od nasljedne krvne bolesti, nevezano uz posljedice dugogodišnjeg zatočenja. No, unatoč tome, kasnije su mnoge osobe, uključujući liječnike, djelatnike u zatvoru u Lepoglavi, službenike i stražare, svjedočile kako je Stepinac upravo u tom zatvoru otrovan, o čemu govori i pisano svjedočenje medicinaru, gospodina Frana Živičnjaka, Komisiji Sabora Republike Hrvatske iz 1990., u kojemu on između ostaloga navodi:

„Negdje 1949. godine jedan mi je kolega, inače Židov (na Medicinskom fakultetu u Zagrebu) veoma povjerljivo ispričao kako je američki novinar SULTZBERGER, inače također Židov i komunist, u nekoliko navrata posjećivao pokojnog nadbiskupa Stepinca u zatočeništvu u Lepoglavi, jer je od komunističkih vlasti u Beogradu i Zagrebu, imao za te posjete posebnu dozvolu.

Jednom prilikom takvog posjeta, uz znanje uprave zatvora poklonio je zatočenome nadbiskupu džepni sat. No u taj su sat bile ugrađene radioaktivne čestice, koje su zračile. Takvo zračenje razara koštanu moždinu i dovodi do teškog oboljenja politicemije. Kod te se bolesti ubacuje u krvotok enormne količine nedozrelih eritrocita. Takav bolesnik osjeća veliki umor, opću slabost, gubi apetit i postaje anemičan, bezvoljan, rapidno mu oslabi imunitet, i tako sve do smrti. Kako je zatočeni nadbiskup u svojoj ćeliji držao taj poklonjeni radioaktivni sat, kod njega su se počeli javljati opisani simptomi.“

Još je u Lepoglavi Stepinac tražio tablete protiv boli u želucu i mast za noge koje su mu počele otjecati. Početkom prosinca 1952. njegovo je zdravlje postalo kritično. Dana 10. prosinca, u skućenom prostoru kardinalove sobe, dr. Riesner uspješno je izveo hitnu operaciju Stepinčeve lijeve noge radi tromboze, jer Kardinal već nije mogao ni hodati. U travnju 1953. pojavili su mu se simptomi Vasquezove bolesti, koja je tada bila neizlječiva i smrtonosna. Kad je o stanju kardinalove bolesti doznao mons. Hurley, on je uz potporu nadbiskupa Spellmanna u New Yorku, te drugih biskupa i katoličkih vjernika u SAD-u ishodio da jugoslavenske vlasti omoguće dr. Johnu Lawrenceu, stručnjaku za Vasquezovu bolest s kalifornijskog sveučilišta Berkeley, i dr. Johnu Ruzichu iz Chicaga dolazak u Krašić. Međutim, oni su uspjeli samo produživati kardinalov život, ali ne izliječiti ga.

Dr. Lawrence je istaknuo kako postoje brojne nejasnoće oko Kardinalove bolesti, a koje nisu značajke bolesti, te da medicina ne može pomoći Kardinalu ako vlasti ne dozvole njegovo liječenje na slobodi. Nakon njegove smrti, dr. Lawrence je ocijenio kako je njegova smrt bila pospješena nekim drugim faktorima osim njegove

bolesti, što je potvrđeno 1993., kad je Kemijski institut Sveučilišta „La Sapienza“ i sudske medicine u Rimu proveo ispitivanja na Kardinalovim kostima, te ustanovio povećane količine otrovnih (toksičkih) sastojaka u njima: kadmija, kroma, olova i arsena.

S obzirom da mu nije omogućeno liječenje na slobodi, Kardinalu su njegovi osobni liječnici pokušavali pomoći koliko su mogli. Jedan od postupaka liječenja bilo je i ispuštanje krvi, te su mu u tih nekoliko godina zatočeništva, u dvadeset i dva navrata ispustili 34 litre krvi. Uz to su mu časne sestre stavljale na nogu pijavice, po dvanaest u svakom navratu. Inače bi se pijavice nakon takvog postupka oprale i vraćale na čuvanje kako bi se opet upotrijebile, no ove su sve ugibale, stoga je tajnik Mijo Pišonić uvijek morao nabavljati nove. Zanimljivo je i da je kasnije i on poginuo kao žrtva nesretnog slučaja zajedno s dvojicom bogoslova, kad je na njih naletio veliki kamion, te su kružile priče kako svi svjedoci Kardinalova života i trpljenja u Krašiću moraju nestati.

U srijedu 10. veljače 1960., oko 14 sati kardinalu Stepincu je pozlilo te je otežano disao. Župnik Josip Vraneković predložio mu je injekciju za bolji rad oslabljenoga srca. Kardinal mu je rekao: „Znate što župniče! Pustite vi injekciju. Idemo najprije na ono što je najvažnije. Uzmite štolu. Čemu se zavaravati? Sjednite ovdje, pa idemo od početka. Osigurati se, pa što Bog dade!“ Potom se ispovjedio, primio sakrament bolesničkog pomazanja i sv. pričesti. Svi ukućani: župnik, šest časnih sestara te umirovljeni svećenik Josip Šimečki koji je došao iz susjedstva, kleknuli su i molili. Nakon što je primio svete sakramente, bio je izvanredno sretan i spokojan. Uspravio se potom na rukama u postelji i pažljivo promatrajući Gospinu sliku nad krevetom, jasnim je glasom izgovarao riječi: „Blagoslovljeno ime Božje!“ ... „Fiat voluntas tua!“ („Budi volja tvoja!“) Časne sestre su ga upitale: „Hoćemo li moliti krunicu?“. On je odgovorio: „Samo molite.“ Promatrajući Gospin lik, molio je potihom izgovarajući naglas riječi: „Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas grešnike, sada i na čas smrti naše“. U dva sata popodne, rekao je: „Dajte mi onu moju svijeću!“ Sjetili su se da je tek tjedan dana ranije, na blagdan Isusova prikazanja u hramu, blagoslovio svijeću za sebe i napomenuo da će mu uskoro trebati. Kako je krevet bio pokraj zida, ležao je na desnom boku, okrenut zidu gdje je upirao svoj pogled prema Gospi. Kad su mu donijeli upaljenu svijeću, prihvatio ju je odvažno i čvrsto držao. Stalno je molio i ponavljao: „Blagoslovljeno Ime Božje!“, i „Fiat voluntas tua!“ To su bile zadnje riječi koje je izgovorio.

Uvečer na dan njegove smrti, pod strogim nadzorom Ministarstva unutarnjih poslova, izvršena je na Sudskoj medicini u Zagrebu obdukcija. Tijekom obdukcije je dr. Petar Grünwald, na zamolbu Ive Pišonića, nadbiskupijskog tajnika, sačuvao od uništenja kardinalovo srce, kao dragu uspomenu hrvatskom narodu i Katoličkoj crkvi, te ga predao nadbiskupu Šeperu. No, za nekoliko dana došli su predstavnici policije i od dr. Franje Šepera prijeteći zatražili srce. Odnijeli su ga i spalili u policijskoj ambulanti u Zagrebu. Začuđuje da nije izvršena balzamacija Kardinalova tijela. Iako je mons. Franjo Šeper, nadbiskup koadjutor zagrebački zatražio, a vlast obećala izvršiti balzamiranje njegova tijela, to nije učinjeno. Tijelo mu je pripremljeno za balzamiranje, unutarnji organi izvađeni, no u tijelo je ubrizgana kiselina, što je izazvalo procese koji su pridonijeli razaranju tijela. Osobni liječnici Kardinala smatrali su kako je njegova bolest umnožavanja crvenih krvnih zrnaca posljedica tretmana prema njemu u Lepoglavi, te njegovog sustavnog trovanja, pa je nastalo uvjerenje da je ovakav postupak prema Kardinalovom tijelu bio krajnji pokušaj komunističkih vlasti da sakriju dokaze o zločinačkom postupanju prema Stepincu.

Već je u župnoj crkvi u Krašiću bio iskopan grob za njegov ukop, iako je nadbiskup Šeper tražio je da to bude u katedrali u Zagrebu. Sam predsjednik vlade, dr. Vladimir Bakarić, rekao je na sjednici vlade da kardinala treba pokopati »da mu se za grob ne zna«. Uzrok te izjave možemo pronaći u činjenici da je svjetska javnost bila uvjerenja kako se »Tito više boji mrtvoga nego živoga Stepinca«, zbog njegova utjecaja u narodu i posljedica koje bi to moglo izazvati u Hrvatskoj. Nakon burnih rasprava i utjecaja diplomatskih predstavništava, ipak je dopušteno kardinala Stepinca pokopati u katedrali. Njegovo tijelo dovezeno je 12. veljače 1960. u katedralu, gdje je prenoćilo dok se u sredini velike lađe ubrzano pripremala grobnica. Već u rano jutro, u subotu 13. veljače, katedrala je bila puna vjernika, te je do 9 sati bila popunjena do posljednjeg mjesta. Svečana misa zadušnica počela je nešto iza 10 sati, koju je vodio msgr. dr. Franjo Šeper, a nakon koje je održao posmrtno slovo i oprostio se od kardinala. Nakon toga održan je ukop u grobnicu, gdje Kardinal i danas počiva. Svih ovih godina grobnica nikad nije bila bez svježeg cvijeća koje tu polažu odani vjernici u znak sjećanja na svog voljenog pastira i njegovu mučeničku žrtvu.

Nakon njegove smrti, 1973. Nadbiskupija zagrebačka upućuje Vatikanu zamolbu za kanonizaciju cause preminuloga kardinala Alojzija Stepinca, a to znači postupak beatifikacije. Postupak beatifikacije (proglašavanje svecem) ima tri stupnja,

i to: prvi stupanj je proglašenje Slugom Božjim, drugi stupanj je proglašenje Blaženim i konačno treći stupanj je proglašenje Svetim.

Zagrebački nadbiskup uzoriti kardinal dr. Franjo Kuharić, pokretač kauze kanonizacije kardinala Stepinca, u vjerskom sudskom postupku, u kojemu je bio posljednji svjedok, potpisao je svoje svjedočenje na javnoj sjednici u sklopu svečane svete mise u zagrebačkoj Katedrali 17. veljače 1993. Iz prikupljenih svjedočenja nedvojbeno je utvrđeno da su nepokolebljivi motivi kardinala Alojzija Stepinca bili: Bog, Kristovo kraljevstvo, osobito u hrvatskom narodu, Katolička crkva i Sveti otac Papa.

Tako je 17. veljače 1993. završen prvi stupanj kanonizacije, po kojemu je hrvatski kardinal Alojzije Stepinac proglašen Slugom Božjim.

Krajem 1997., u Rimu je proglašen i mučenicom, što je značajno ubrzalo proces njegove beatifikacije.

Sam Sveti otac, Papa Ivan Pavao II, u svom drugom posjetu Hrvatskoj, 3. listopada 1998., u nacionalnom Marijanskom svetištu Majke Božje Bistričke u Mariji Bistrici pred desecima tisuća okupljenih vjernika proglasio je slugu božjega Alojzija Stepinca – Blaženikom, čime je postignut drugi stupanj njegove beatifikacije.

Proces proglašenja kardinala Stepinca Svetim traje još i dan danas, žestoko osporavan od nekih institucija, a napose Srpske pravoslavne crkve, koja uporno ističe njegove veze s NDH i čak ga otvoreno proglašavajući zločincem.

4. ZAKLJUČAK

Promatrajući sve navedene podatke o životu i djelovanju kardinala Alojzija Stepinca, nije teško spoznati u čemu je njegova veličina i značaj, te zašto ga se danas smatra velikanom Katoličke crkve u Hrvatskoj.

Ponajprije, bio je katolički svećenik, izrazito odan i ustrajan u svojoj službi, gorljivo provodeći nauk vjere i stalno ističući važnost njezinih humanističkih principa. Predano je isticao potrebu povezanosti ljudi kroz vjeru i crkveni nauk, te potrebu uzajamnog pomaganja jer je sve ljude smatrao jednakima, ne dijeleći ih prema rasi, nacionalnosti ili bilo kakvom drugom kriteriju. Stalno je promicao jedinstvo ljudi kroz vjeru u Boga, propovijedajući njegovu ljubav i milosrđe za sve ljude. U tome je bio nepokolebljiv: usprkos opasnostima tijekom ratnih godina, usprkos prijetnjama smrću i ugroženosti vlastitog života, nesebično je pomagao potrebitima i ljudima u nevolji, o čemu postoje brojna svjedočanstva. Usprkos svim pokušajima njegovog ocrnjivanja i prikazivanja zločincem, istina se nije mogla sakriti, a njegovo predano djelovanje u korist ljudi mnogi su pamtili i izrazito cijenili, o čemu svjedoči i bogata arhivska građa u kojoj se opisuje njegovo aktivno sudjelovanje u spašavanju progonjenih u vrijeme Drugog svjetskog rata. Stoga ga danas mnogi nazivaju „katoličkim uzorom čovjekoljublja“, iako je on sam sebe smatrao tek skromnim slugom Bogu i svom narodu.

Iako je volio sve ljude i nastojao svima biti na pomoći, kardinal Stepinac ipak je isticao ljubav prema svom hrvatskom narodu. Čvrsto je vjerovao u povezanost Hrvata i Katoličke crkve, dokazanu stoljećima vjernosti Svetoj Stolici, smatrajući vjeru jednim od temelja društva i njegovim vezivnim tkivom. Vjerovao je u jedinstvo hrvatskog naroda, ali i na njegovo pravo na samostalnost, što je uvijek podržavao, želeći svojem narodu slobodu koju u represivnom okružju monarhije prije Drugog svjetskog rata nije imao. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, hrvatski nacionalni identitet bio je osporavan i sustavno uništavan. U vihoru ratnih događaja, bilo je vidljivo da je novonastala hrvatska država tek farsa, a ustaška vlast tek marioneta stranih sila, koja je na kraju uvučena u provođenje zločinačkih nauma, sve manje imajući u vidu interese ljudi. U tom vremenu teško narušenih međuljudskih odnosa, Stepinac je nastojao biti moralni i materijalni oslonac svim ljudima, ne napuštajući ideju hrvatske samostalnosti, ali odbacujući ikakvu povezanost sa zločinačkim djelovanjima. Mnogi su ga vidjeli kao čvrstu uzdanicu ljudima kojima je uvijek nastojao pomoći usprkos

svim negativnim posljedicama za sebe. S time je osobito nastavio i poslije rata, dovevši se svjesno u sukob s novom komunističkom vlašću; no, on nikada nije mogao prihvatiti odvajanje naroda i Crkve, pogotovo radi zločina izvršenih od strane komunističkih vlasti, koje je izjednačavao s onima koje su počinili fašisti. U vremenu kad je hrvatski narod bio napušten, a ideja hrvatske samostalnosti i nacionalnog identiteta sustavno zatirana, Stepinac je čvrsto stajao uz svoj narod, a zauzvrat, narod je stajao uz njega. U poslijeratnom sustavnom uništavanju utjecaja Crkve, te i same prisutnosti vjere u narodu, Stepinac je, usprkos nedaćama koje je prolazio tijekom neljudskog postupanja prema njemu, iskazao čudesnu ustrajnost i čvrstoću svojih stavova u obrani vjerskih i moralnih tradicija koje su uvijek bile dio hrvatskog naroda i njegovog identiteta. Iako mu se nudila mogućnost odlaska, a time i spas od progona i patnji koje je kasnije doživio, on je odlučio ne napustiti svoje ljude. Njegova nepokolebljivost samo je učvrstila ljubav Hrvata prema svom duhovnom pastiru koji je uvijek skrbio o njima, a nakon njegove patnje i mučeničke smrti, ostao je zauvijek obilježen kao jedan od najsvjetlijih likova u hrvatskoj povijesti, zapamćen po neizmjernej ljubavi prema svojoj zemlji, narodu i tradicionalnim vrijednostima hrvatskog društva.

5. SAŽETAK

Ovaj rad će se baviti o Alojziju Stepincu, njegovim djelima kroz život, svećeničkom životu, ulogu u ratnom razdoblju i poslije njega. Djelovanje i značaj kardinala Stepinca prema državi, vlasti i ljudima koji su je vodili. Prihvatao je svaku vlast i s njom komunicirao samo onoliko koliko mu je bilo neophodno. No vlasti su se prema njemu i Crkvi različito odnosile, a on se nije ustrajao reći im u lice što zaslužuju. Stepinca politika nije previše zanimala, on se kao svećenik držao „Bogu Božje, caru carevo“. Živio je kao zatočenik u rodnom Krašiću gdje je na kraju i umro. Nakon smrti započeo je postupak proglašenja Stepinca svetim, u kojem su završena dva stupnja (1. proglašen Slugom Božjim, 2. proglašen blaženikom, 3. proglašenje Svetim nije završeno). Postupak beatifikacije (proglašavanje svecem) traje i dan danas.

Ključne riječi: Alojzije Stepinac, djela, vlast, zatočenik, smrt, Sluga Božji, blaženik, Sveti, postupak, beatifikacija

SUMMARY

This paper is going to be about Alojzije Stepinac, his work through life, his life as a priest, his role in the war period and after it. It will be also about his effect and significance to the state, the government and the people who led the state at that time. He accepted the rules of every government and he was communicating with it only as much as it was necessary. But the authorities have treated him and the Church differently, and he wasn't afraid to tell them, in the face, what they truly deserved. Stepinac wasn't too interested in politics, as a priest he was holding to "Give Caesar what belongs to Caesar, and God what belongs to God!" He lived as a prisoner in his birthplace Krašić where he eventually died. After his death, the process of his canonization begins. In the process of his canonization, till now, there have been completed two stages (the first was declared as Alojzije Stepinac the Servant of God, the second one – he was declared to be beatified, and the third one (canonization) is still not completed). The process of beatification (declaration of him becoming a Saint) still continues to this day and forward.

Keywords : Alojzije Stepinac , his work, government , prisoner , death , the Servant of God , canonization , the process , beatification

Prevela: Natalija Grgurić, diplomirani učitelj razredne nastave s pojačanim programom iz nastavnog predmeta engleski jezik

6. Literatura

Knjige:

1. BATELJA Juraj, *Živjeti iz vjere. Duhovni lik i pastirska skrb kardinala Alojzija Stepinca*, Zagreb 1990.
2. FRANULIĆ Josip, *Skrajnje pogubna zabluda*, Makarska 1994.
3. ŠANJEK Franjo, *Počeci kršćanstva u Hrvata*, Zagreb 1976.
4. ŠANJEK Franjo, *Dr. Alojzije Stepinac i Nezavisna Država Hrvatska u svjetlu nadbiskupova dossiera Svetoj Stolici (1943.)*, PDF, 1997.
5. TOMIĆ Celestin, *Proročki duh Alojzija Stepinca-propovjedi, pisma, javni nastupi*, PDF, 1997.
6. *Kardinal Alojzije Stepinac, mučenik vjere i ljubavi prema crkvi i domovini*, Župni ured župe Presvetoga Trojstva, Krašić s. a.

Internetske poveznice:

1. <http://www.zupa-stepinac.org/>
2. <http://tzokrasic.hr/>
3. <http://www.glas-koncila.hr/>
4. <http://www.hic.hr/books/stepinac>
5. <http://www.hbk.hr/>
6. <http://www.matica.hr/>
7. <http://hu-benedikt.hr/>
8. <http://direktno.hr/>
9. <http://hrcak.srce.hr/>
10. <http://www.maxportal.hr/>
11. <https://cruxnow.com/>
12. <http://katehetski-ured.biskupija-sisak.hr/>

13. <http://www.djkbf.unios.hr/>
14. <http://www.croatianhistory.net/>
15. <http://www.catholic.org/>
16. <https://www.catholicculture.org/>
17. <http://insidethevatican.com/>
18. <http://www.hkz-salzburg.net/>